

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

M.M. TULAXODJAYEVA, SH.I. ILHAMOV

A U D I T

**O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi oliy
o‘quv yurtlararo ilmiy-uslubiy birlashmalar faoliyatini
Muvofiqlashtiruvchi kengash tomonidan oliy oquv yurtlarining
iqtisodiy ta‘lim yo‘nalishlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma
sifatida tavsiya etilgan**

TOSHKENT - 2012

© Tulaxodjayeva M.M., Ilhamov Sh.I. Audit. O‘quv qo‘llanma.
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. – T.; 2012.

O‘quv qo‘llanma davlat ta’lim standartining talablariga muvofiq tayyorlangan bo‘lib, talabalar auditorlik tekshiruvlarini tashkil etish, rejalashtirish, o‘tkazish va ularning natijalarini rasmiylashtirish tartiblarini o‘rganishga bag‘ishlangan.

O‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun mo‘ljallangan.

Ilmiy muharrir:

I.f.d., prof. Xasanov B.A.

Taqrizchilar:

R.O.Xolbekov – i.f.d., prof. TDIU “Buxgalteriya hisobi” kafedrasini mudiri.

K.B. Axmadjonov – i.f.n. TDIU “Iqtisodiy tahlil va audit” kafedrasining dotsenti.

KIRISH

Fanni o'rganishning dolzarbligi. Xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy hisoboti yuzasidan xulosa chiqarishda auditorlar o'zlarining shaxsiy, haqqoniy va mutaxassisligi bo'yicha yuqori darajadagi bilimlariga tayanishlari lozim, auditorlar tomonidan xo'jalik subyektining moliyaviy hisobotlari to'g'risida berilgan beg'araz xulosadan mulk egalari, investorlar, kreditorlar, banklar aksiyalarni sotib olishda va sotishda, kreditlar va qarzar berish to'g'risida qarorlar qabul qilishda foydalanadilar. Zero, hozirgi jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi kuchayib borayotgan vaqtda korxonalarining moliyaviy-xo'jalik faoliyati to'g'risida qaror qabul qilishida auditning ahamiyati juda kattadir. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan inqirozga qarshi choralar dasturining muhim vazifalaridan biri-“qat'iy tejamkorlik tizimini joriy etish, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini kamaytirishni rag'batlantirish hisobidan korxonalarining raqobatdoshligini oshirish”¹ni hal etishda xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotini tahlil qilish va auditdan o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi.

Respublikamiz Prezidenti I.A. Karimov ta'kidlaganidek, “Shuni tan olish kerakki, so'nggi yillarda jahon iqtisodiyotida yuzaga kelayotgan muammolar asosan qo'shimcha pul bosib chiqarish va moliya bozorini shunday pullar bilan to'ldirish hisobidan hal etilishi ko'zga tashlanmoqda. Bu esa, o'z navbatida, kelgusida jilovlab bo'lmaydigan inflyatsiyaga, ya'ni qimmatchilikka, zaxira va milliy valyutalarning qadrsizlanishiga va shu bilan bog'liq og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin.

O'z-o'zidan ayonki, jahon bozorida kechayotgan inqiroz jarayonlari o'tgan davr mobaynida mamlakatimiz iqtisodiyotining rivojlanish ko'rsatkichlariga ta'sir ko'rsatmasdan qolmadi va O'zbekiston iqtisodiyotining 2012-yilga mo'ljallangan o'sish sur'atlari va samaradorligini ta'minlashda katta qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Birinchi navbatda, dunyo bozorida xomashyo va tayyor mahsulotga ehtiyojning tobora pasayib borishini hisobga oladigan bo'lsak, bunday holat mamlakatimizning eksport salohiyati va valyuta tushumiga salbiy ta'sir ko'rsatmasdan qolmaydi, albatta”².

---

¹ Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. – T.: O'zbekiston, 2009. 33-34-b.

² Karimov I.A. 2012-yil Vatanimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko'taradigan yil bo'ladi. – T.: O'zbekiston, 2012. 3-b.

Prezidentimizning yuqoridagi fikrlarini inobatga olsak, korxonalarining zararsiz ishlashi, sifatli mahsulot ishlab chiqarishi va oxir-oqibatda tejamkorlikka erishishida auditning ahamiyati juda kattadir.

Auditorlik xulosasidan foydalanuvchilar doirasi kengayib borayotganligi, qo‘shma subyektlar barpo etilayotganligi, chet el investitsiyalarining mamlakatimiz iqtisodiyotining real sektoriga kiritilishi va h.k. lar audit tizimini xalqaro standartlar talablari darajasida tashkil etishni yanada qattiqroq talab etmoqda. Shuningdek, auditorlik faoliyatining milliy standartlarini xalqaro standartlarga moslashtirish dolzarb vazifaga aylanmoqda. Zero, Prezidentimiz I.A.Karimov ta’kidlaganidek, “O‘tgan yil davomida... auditorlik va sug‘urta kompaniyalari bo‘yicha qonunchilikni tartibga solish va mustahkamlash borasida salmoqli ishlar qilindi”³.

O‘zbekiston Respublikasi Auditorlik faoliyati to‘g‘risidagi Qonunining 10-bandida qayd etgan korxonalar va tashkilotlar tarkibiga kiradigan xo‘jalik yurituvchi subyektlar, shuningdek, kreditorlar, mol yetkazib beruvchilar, aksiyadorlar va boshqa investorlar oldida ma’lum iqtisodiy ishonchga ega bo‘lishni istagan xo‘jalik yurituvchi subyektlar o‘z moliyaviy hisobotini auditorlik tekshiruvidan o‘tkazishlari shart.

Auditorlik tekshiruvining vazifasi - bu korxonaning moliyaviy hisobotlari uning moliyaviy holati va faoliyat natijalarini qay darajada haqqoniy aks etishi to‘g‘risida malakaviy xulosa berishdan iboratdir. Auditorlar dastlabki hujjatlar, pul mablag‘lari qoldiqlarini tekshirishlari, korxonada tovar-moddiy zaxiralar, asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarni inventarlash haqiqiylikini aniqlashlari, debitorlik va kreditorlik qarzlarning haqqoniyligini tekshirishlari, ichki xo‘jalik nazorat tizimi samaradorligini aniqlashlari hamda buxgalteriya hisobi O‘zbekiston Respublikasi me‘yoriy-huquqiy hujjatlarga muvofiq olib borilayotganiga ishonch hosil qilishlari lozim. Hozirgi kunda O‘zbekistonda 150 ga yaqin auditorlik tashkilotlari tashkil topgan⁴.

Kompaniyaning moliyaviy hisoboti yuzasidan xulosa chiqarishda auditorlar o‘zlarining shaxsiy, haqqoniy va mutaxassisligi bo‘yicha yuqori darajadagi bilimlariga tayanishlari lozim, zero auditorlar tomonidan kompaniyalar moliyaviy hisobotlari to‘g‘risida berilgan beg‘araz xulosadan banklar, investorlar va kreditorlar aksiyalarni sotib olishda va

---

³Karimov I.A. Inson manfaatlarini ustuvorligini ta’minlash – barcha islohot va o‘zgarishlarimizning bosh maqsadidir. Xalq so‘zi, 2008 yil 9 fevral.

⁴ www. qov.mj. O‘z.R Moliya vazirligi, 2011.